

อุดมคติ
+ ปวช ๕๕ ๕๖
องภากรณ์

คำปรารภ

วัตถุประสงค์ข้อแรกของมูลนิธิโกลกิมทอง คือการกระตุ้นเตือน ส่งเสริม รักษา และช่วยเหลือให้บุคคลสำคัญในความเสียสละเพื่อสังคม ให้ความรู้ มุ่งค้มคลี มีความกล้าหาญ และมีความเป็นผู้นำในทางถูกต้อง ด้วยเหตุฉะนั้น เมื่อคณะกรรมการดำรงให้ให้มีปาฐกถาโกลกิมทองประจำปีชนบทแรก จึงเลือกเรื่อง *อุดมคติ* เป็นประเด็น และกเบนโชคดี ทรงประธานกรรมการของมูลนิธิ รับพูดให้ในวันที่ ๑๕

กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ รายละเอียดเกี่ยวกับการบรรยายในวันนั้น นายรังสรรค์ ธาระพรพันธ์ ซึ่งเป็นผู้จัดการดำเนิน ร่วมกับสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้กล่าวนำไว้แล้วในวันที่มีปาฐกถา ดังที่ได้นำมาตีพิมพ์ไว้พร้อมกันด้วยแล้ว

ปาฐกถา นอกจากผู้อ่านจะได้ทราบทัศนคติของท่านผู้บรรยายในเรื่องอุดมคติแล้ว คำถามคำตอบข้างท้ายยังช่วยให้ได้ทราบเรื่องอื่นๆ กว้างออกไปด้วย และในคำบรรยายนั้นเอง ผู้อ่านย่อมมีโอกาสรู้จักโกลกิมทอง มากขึ้นด้วย เป็นที่น่าเสียใจ ว่าเขาตายจากเราไปเพียงสามปี แต่คนก็เริ่มลืมเขากันมากขึ้นแล้ว ทั้งๆ ที่การตายของเขาราวนั้น เป็นบทเรียนให้เราได้เป็นอย่างดี ถ้ามองการศึกษาจากอดีตบ้าง บางทีจะรู้ได้ว่า หมู่บ้านเหนือกคลอง ที่เขาเข้าไป แล้วถูกฆ่า

ตายนั้น มีอะไรคล้ายกันและต่างกันอย่างไรบ้าง กับ
บ้านนาทราย ที่กำลังเป็นข่าวอยู่ในบัดนี้

ถ้าเหตุทั้งท่ายไว้นั้น ช่วยให้เขาชวนเกิดความสนใจ
ที่จะไขหาความรู้ ก็เป็นอันว่าข้าพเจ้าทำหน้าที่ตามตรา
สารสมควรแล้ว แต่ถ้การพูดไว้เช่นนั้น ไม่มีความหมาย
อะไรสำหรับใคร ก็เห็นจะเป็นอันหวังได้ยาก ที่จะปลูก
ฝังอุดมคติและคุณธรรมขึ้นได้ทั่วประเทศนั้น

ที่สุดนี้ ขอขอบคุณปาฐก ทศรุดามอบต้นฉบับมา
ให้มูลนิธิจัดพิมพ์เผยแพร่ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่
ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ที่มั่งใจ
คัดลอกถอดเทปและจัดพิมพ์ต้นฉบับใหม่ กับขอขอบ
คุณคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่
เอื้อเฟื้อให้ใช้สถานที่ในการแสดงปาฐกถา.

ส. ศิวรักษ์

กรรมการผู้จัดการ มูลนิธิโกมลคีมทอง
อุปนายก สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

คำกล่าวนำ

ของ นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

กรรมการมูลนิธิโกมลคีมทอง

และรองผู้อำนวยการบริหาร

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

ท่านปาฐกและท่านผู้ฟังทั้งหลาย

รายการปาฐกถาในวันนี้ มีชื่อว่า ปาฐกถาโกมลคีมทอง ซึ่งเป็นรายการใหม่
ที่มูลนิธิโกมลคีมทอง ดำริให้จัดขึ้นอย่างน้อยปีละครั้ง เดิมกำหนดจะจัด
ขึ้นในวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ สกน อันตรงกับวันทนายโกมล คีมทอง ถึง
แก่กรรมครบ ๓ ขวบพอดี แต่เนื่องจากร่องประธานกรรมการมูลนิธิ
ซึ่งก็คือปาฐกในวันนี้ มีเหตุขัดข้อง อันเนื่องด้วยกำหนดการอื่น จึงเลื่อน
มาเป็นวันนี้ ประจวบกับทางสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ดำริจัด
รายการปาฐกถา—อภิปรายประจำเดือน เพื่อวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ของ
เมืองไทย โดยกำหนดให้นายกสมาคมฯ ซึ่งก็คือปาฐกในวันนี้ เป็นผู้เริ่ม
ประเดิมรายการ ด้วยเหตุดังนี้ รายการปาฐกถาโกมล คีมทอง ในวันนี้
จึงจัดร่วมกัน ระหว่างมูลนิธิโกมลคีมทอง กับสมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
ประเทศไทย

มูลนิธิโกมลคีมทองซึ่งตั้งขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ทนายโกมล คีมทอง
นั้น มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการเผยแผ่ความคิดทางด้านอุดมคติ และกระตุ้น
ให้คนหนุ่มสาวมีความเอื้ออาทรต่อสังคม กิจกรรมของมูลนิธิฯ นอกเหนือ
จากการจัดนิทรรศการ การจัดสัมมนา และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

แขนงต่าง ๆ แล้ว ทางมูลนิธิฯ ยังได้ตีพิมพ์จัดสาร อันว่าด้วยเรื่องตนเอง ด้วยอุดมคติและคุณธรรม ซึ่งบัดนี้ออกวางจำหน่ายแล้ว ๒ เรื่อง คือ

๑. นโยบายอเมริกันในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งนายรัสเซล จอห์นสัน เป็นผู้แต่ง และนายสฤกษ์ ธีวรักษ์ เป็นผู้แปล

๒. เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ ซึ่งนาย อ. เอฟ. ชูเมกเกอร์ เป็นผู้แต่ง และนายรังสรรค์ ทัศนะพรพันธ์ เป็นผู้แปล

จดสารทั้งสองเรื่องนี้ มีจำหน่ายข้างหอประชุมมาแล้ว และหากท่านทั้งหลายจะมีจิตศรัทธาบริจาคเงินแก่มูลนิธิฯ มูลนิธิโกมลคีมทองก็จะรู้สึกยินดีเป็นล้นพ้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย สมาคมฯ ได้จัดการสัมมนาพร้อมกับโครงการตำราสังคมศาสตร์ ในเดือนมกราคม สกน เรื่อง 'สืบสืบลากับอนาคตของเมืองไทย' บทความที่เสนอต่อที่ประชุมการสัมมนาครั้งนี้ จะรวบรวมตีพิมพ์เป็น วารสารธรรมศาสตร์ ฉบับพิเศษในเดือนมีนาคมที่จะถึงนี้ สมาชิกของสมาคมฯ มีอภิสิทธิ์ในการขอเป็น พิเศษ เพราะฉะนั้น จึงใคร่ชวนให้ท่านทั้งหลายสมัครเป็นสมาชิก โดยนักศึกษาเสียค่าบำรุงในอัตราต่ำกว่าปกติ สมาชิกของสมาคมฯ นอกจากจะได้รับนิตยสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ เป็นประจำทุกเดือนแล้ว ยังมีสิทธิ์ขอหนังสือจากร้านหนังสือบางร้านในราคาพิเศษ กับจะได้รับบันทึกราชการปาฐกถาและการอภิปรายที่น่าสนใจอีกด้วย สำหรับการปาฐกถาวันนี้นับเป็นรายการ Social Issue รายการแรกของสมาคมฯ รายการต่อไป ตามที่กำหนดไว้ดังนี้

๑. วันอังคารที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ปาฐกถาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในอนาคต โดยนายพันศักดิ์ วิญญรัตน์ ณ หอประชุมเด็กมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มตั้งแต่เวลา ๑๖.๓๐ น.

๒. วันอังคารที่ ๑๕ มีนาคม ปาฐกถาเรื่อง การขยายตัวของนครหลวง โดยนายวิญญู วิจิตรวาทการ

๓. วันจันทร์ที่ ๑ เมษายน ปาฐกเรื่อง ปัญหาข้าวและพรี่เมี่ยมข้าว
โดยนายอัมมาร์ สยามวาลา

๔. ปลายเดือนมิถุนายน ปาฐกเรื่อง ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ
ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น โดยนายฉรงคัษย์ อัครเสณ

นอกจากนี้แล้ว ในวันที่ ๒๓-๒๔ กุมภาพันธ์ สมาม ๆ ได้ร่วม
กับโครงการดำรา ๆ และสหภาพเพื่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จัด
สนนาเรื่อง ปัญหาการค้าข้าว ณ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

บัดนี้ ได้โอกาสอันควร กระผมใคร่ขอเชิญปาฐก เริ่มรายการ
ปาฐกตาโถมลคมทอง.

อุดมคติ

โกมล คีมทอง ถึงแก่กรรมเมื่อ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ เกือบครบสามปีในวันนี้ พวกเราจึงมาชุมนุมกันเพื่อระลึกถึงผู้ล่วงลับ สมาคมสังคมนาศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับมูลนิธิโกมลคีมทอง โดยญาติมิตรเพื่อนฝูงของคุณโกมล ได้จัดให้มีการบรรยายขึ้นในวันนี้ด้วยความรัก ความอาลัย ความเคารพนับถือน้ำใจของคุณโกมล ทำไมพวกเราจึงรักน้ำใจของคุณโกมล คำตอบก็คือ เพราะคุณโกมลมีอุดมคติ

ในฐานะที่ผมเองไม่เคยวิสาสะกับโกมล คีมทอง ถ้าจะเคยพบกันพูดกันก็คงจะน้อยเต็มทีจนจำไม่ได้ ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับเชิญให้มาบรรยายในโอกาสครั้งนี้ เพราะเท่าที่ได้อ่าน

ได้ฟังเรื่องราว เกี่ยวกับคุณโกมล ก็รู้สึกประทับใจว่า โกมล
กิมทอง (ตามคำของพระศรีวิสุทธิโมลี) เป็นผู้ที่ “ดำเนิน
ชีวิตตามธรรมะ และมุ่งอุทิศต่อธรรม บุคคลผู้ดำเนินชีวิตด้วย
จิตใจที่เจริญแก่กล้าถึงขั้นเป็นผู้พร้อมจะตายเช่นนั้น ย่อมตระหนัก
ชัดว่าความตายเป็นคตินิกรรมตาของชีวิต เมื่อไม่ตายอย่างนี้ก็ไม่
แน่ว่าจะตายอย่างไรกัน ดังนั้น เมื่อทำการใดที่ได้พิจารณาว่าถูก
ต้องแล้ว ก็ดำเนินไปให้ถึงที่สุดโดยมั่นคง โดยยืนยันเป็นผู้
อุทิศชีวิตเพื่อธรรมได้....เป็นผู้กล้าหาญที่ยอมอุทิศชีวิตเพื่อบูชา
อุดมคติอันเป็นธรรม” (พระธรรมเทศนาอโฆษชีวิตกา ใน
หนังสืองานสังสการศพนายโกมล กิมทอง)^๒

ลักษณะของอุดมคติ

สิ่งใดเล่าคือ อุดมคติ ที่คนอย่างคุณโกมลมี และยึดมันอยู่จน
สามารถชวนให้พวกเราทั้งหลายเกิดความนิยม

คนเป็นอันมากทุกวันนี้ เปรียบได้เสมือนว่าที่ขาดลอย ไม่
ว่าลมจะพัดพาไปทิศทางใด ก็ลอยไปตามลม พอหมดแรงลมก็
ตกสู่พื้น บางคนเปรียบเสมือนเรือที่ปราศจากหางเสือ มีกำลัง
อยู่ในตัวของตัวเอง เดินไปได้เสมอ แล้วแต่คลื่นลมจะพาไป

๑. ประยุทธ์ ปยุตโต บัณฑิตดำรงสมณศักดิ์ที่พระราชวรมุนี

๒. จดหมายและข้อเขียนของคุณโกมล กิมทอง ๑ มิถุนายน ๒๕๑๔

เป็นเรือที่จะไม่ขวางลำเมื่อนำเขี้ยว คนชนิดนี้มีชีวิตอยู่ตามบุญ
ตามกรรม มีช่องทางใดที่ง่าย ที่จะเอาตัวรอด ที่จะได้ประโยชน์
ส่วนตัว ก็เสาะแสวงช่องทางนั้น ไม่ได้ไผ่แสวงวิถีทางอันนำ
ไปสู่สิ่งประเสริฐซึ่งเป็นความหมายแห่งอุคมคติ

ถ้าการวิเคราะห์ข้างต้นเป็นการวิเคราะห์ที่ถูกต้อง ก็พอจะ
จับความได้ว่า อุคมคตินั้น คือหลักการที่เราทั้งหลายอาจจะมี
อยู่ในใจและยึดมั่นอยู่ ถือเป็นข้อปฏิบัติและแนวทางของความ
ประพฤติของเรา เช่นที่คุณโกมล คิมทอง เคยเขียนไว้ว่า
“อุคมคตินั้นเคยคิดว่ามี คือ จะเป็นครูที่ดี และจุดหมายคือใช้
ชีวิตเป็นครู เมื่อเช่นนั้นจะทำให้ถึงอุคมคติ” (สุจิตร์งาน
เพลิงชมพู ๒๕๑๑ เรื่อง ความว่างเปล่า หนังสืองานศพ
หน้า ๓๑๔)

คนที่ยึดมั่นในหลักการย่อมมีได้ทั้งสัมมาทิฐิ และมัจฉา
ทิฐิ ชิตเลอร์และมหาตมะคานธีเป็นคนถือคติเท่าเทียมกัน ยึด
มั่นหลักการเหนียวแน่นคล้ายคลึงกัน แต่เหตุไฉนเราจึงเคารพ
อภิวัตทำนมหาตมะ แต่สยดสยองต่อหลักการของชิตเลอร์ เหตุ
ไฉนเราจึงบูชาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเยซูคริสต์ และ
พระมหาค หรือศาสนาอื่น ๆ ทงหลาย เราสรรเสริญโสกราตีสที่
ยอมตายเพื่อความสัตย์จริง เราประณามเทวทัตและจุลาสุว่าเป็น

มนุษย์ไร้สัจจะและเป็นผู้ทรยศ เรานิยมชมชอบจินตกวี จิตรกร และนักดนตรีที่ใส่แห้ว ทุนทุกขเวทนา ครองชีวิตอยู่ด้วยความยากไร้ เพราะกวีนิพนธ์หรือจิตรกรรม หรือดุริยนิพนธ์ของท่าน ไม่ได้รับความยกย่องนับถือในชีวิตของท่าน แต่กลายเป็นผลงานอมตะในที่สุด เพราะความงามความไพเราะของบทประพันธ์ ภาพเขียน และบทเพลงนั้น ถาวรยั่งยืนยิ่งไปกว่าความนิยมชั่วแล่นชั่วสมัย ส่วนคำประพันธ์ ภาพเขียน และบทเพลง ที่นำทรัพย์สินเงินทองให้แก่ก่อกำแพงส่วนมากนั้น ไม่เหลือตกมาถึงคนชั่วอายุต่อไป นั่นมิใช่เพราะความแตกต่างระหว่างความงาม ความไพเราะ กับความนิยมชั่วสมัยหรือ ด้วยเหตุฉะนั้น อุดมคติ หรือวิถีนำไปสู่สิ่งประเสริฐนั้นต้องมีลักษณะสำคัญคือ ต้องตั้งอยู่บนฐานแห่งธรรมะ และในตัวอย่างต่าง ๆ ที่ผมได้ยกขึ้นมาเล่ามานี้ อุดมคติต้องตั้งอยู่บนฐานอันแน่นแฟ้น แห่งความจริง ความงาม และความดี

สิ่งใดเล่าเป็นความดี ข้อนี้นิยามไปก็รังแต่จะต้องบกพร่อง ด้วยถ้อยคำที่จะใช้ แต่เราทุกคนมีสติสัมปชัญญะ หรือ มโนธรรมที่จะเตือนเร่ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี จะแตกต่างกันบ้างก็แต่ในเรื่องปลีกย่อย แต่พอจะจับเป็นยุติได้ ความดีที่วานได้ แก่ความดีสำหรับส่วนรวมของสังคม มิใช่ความดีแต่เฉพาะตัว

‘ธรรมะเป็นสิ่งที่ำจุนโลก’ ไม่ใช่ ‘ธรรมะเป็นสิ่งที่ำจุนปัจเจกชน’
แม้ว่าจะมีผลอยู่บ้างในด้านที่ ‘ธรรมะย่อมคุ้มครองรักษาผู้ประ
พฤติธรรม’ การทำประโยชน์แก่คนหมู่มาย่อมจัดเป็นความดี
แน่ สมดังพุทธพจน์ ซึ่งพระศรีวิสุทธิโมลีได้อัญเชิญมาสคฺติโกมล
คัมภอง ไว้ดังนี้

“อตุตฺหิตํ ปฺรหิตํ อุกฺขหิตํ สพฺพโลกหิตเมว
จินฺตยมาโน จินฺตเตติ เอวํ โข ภิกฺขุ ปณฺหติโต
มหาปณฺโณ โหติ

เมื่อจะคิดกคฺคิการที่เป็นประโยชน์เกอูกุลแก่ตน เกอูกุลแก่ผู้อื่น
เกอูกุลแก่ชาวโลกทั้งหมคฺคิทีเดียว อย่างนี้แล ภิกษุ จึงจะชื่อว่า
เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก” (พระธรรมเทศนาอโมฆวิคฺคิ)

ผู้ที่มีอุคฺคิและยคฺคิอยู่ในอุคฺคิคนั้น ย่อมเป็นผู้ที่หมั่น
พิจารณาตนเอง สอบสวนตนเองอยู่เสมอ มิได้มีความประมาท
เพราะมายาคความลุ่มหลงในโลกและสังคฺคิมนั้น มีอยู่หนาแน่นทั่ว
ไป ถ้าเผลอตัวสักพริบตาเดียว ก็อาจจะพลัดตกไปในห้วงแห่ง
กิเลสตัณหา และความโลภได้โดยง่าย คุณโกมลได้เขียนถึง คุณ
อุทัย คุลยเกษม ตอนหนึ่งว่า “อนาคตสฺสไอศของผผจะมาวัด
กันด้วยมาตรฐานแบบสังคฺคิพน ๆ อย่างนี้ไม่ได้แน่ เพราะสิ่งที่
เราเห็นคิ เห็นควรวามีคุณค่า มิใช่สิ่งที่สังคฺคิเขายอมรับกันอยู่

การมียศมีตำแหน่งเป็นชนชั้นเอก ชั้นพิเศษ หรือเป็นอธิปัตินัน^๕
 ไม่ใช่ความภาคภูมิใจอะไรในชีวิต แต่การที่ได้ทำอะไรไว้ให้แก่
 สังคมบ้าง อย่างที่เราเห็นว่าดีว่าควร นั้นต่างหากคือสิ่งที่ควร
 แก่การภาคภูมิใจ และทางของอนาคตที่สดใสคือการลดความ
 หลงผิด ความมัวเมาในกิเลสเหล่านี้ออกให้มากที่สุด เห็นอะไร
 ในสภาพที่เป็นจริงตามนั้น นั่นแหละคือทางที่สดใสของชีวิต จะ
 ว่าผมมาอยู่ที่นี้แล้ว ได้ทางของอนาคตที่สดใสขึ้นก็ไม่มีผิดอะไรนัก
 เพราะสภาพของที่นี่ทำให้ได้ความคิด ความยังคิดขึ้นมามาก มี
 โอกาส มีเวลาที่จะมาไตร่ตรองและใคร่ครวญมากขึ้น ไม่เหมือน
 เมื่ออยู่กรุงเทพ ฯ เราเป็นตัวของเราเองกันน้อยเหลือเกิน หมก
 มุ่นกับเรื่องนั้นเรื่องนี่ และส่วนมากก็ไร้คุณค่า ต้องขอปรับตัว
 ให้เข้ากับสิ่งนั้นสิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา วังซก ๆ “ไม่มีเวลาหยุดหย่อน”
 (จดหมาย ๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๓ หนังสืองานศพหน้า ๑๘๖)
 แม้เมื่ออยู่กรุงเทพ ฯ คุณโกมลก็มีได้ประมาท ในสัจฉิ์ตรเพลิง
 ชมพู พ.ศ. ๒๕๑๒ เรื่องข้าพเจ้ากลัว ได้เขียนไว้ดังนี้ “ข้าพเจ้า
 กำลังเกรงอยู่ว่า เมื่อถึงขั้นหนึ่งไปแล้ว ข้าพเจ้าจะต้องเปลี่ยน
 แปลง จริงอยู่การเปลี่ยนแปลงเป็นปกติธรรมดาของโลก แต่
 เปลี่ยนความคิด เปลี่ยนจุดหมายแห่งชีวิต จากความเร่ร่อนสวย
 สด และเต็มไปด้วยความคิดและความปรารถนาดี มาสู่ความ

อยากได้ ใครเด่น ความต้องการมีหน้ามีตา ทั้งคิด พุด และ
กระทำ ออกมาเพื่อหาเกียรติยศ ชื่อเสียง แก่ตัวเอง คึ้นรน
ไปมาแต่เท่านั้น ข้าพเจ้ามองไม่เห็นเลยว่าตัวเองได้เจริญขึ้น แต่
ตรงกันข้าม คุณจะนำสมเพชและชวณเวทนามากกว่า ข้าพเจ้ากลัว
เหลือเกินว่าจะเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างที่หลายท่านอันเป็นที่เคารพ
ของข้าพเจ้ากำลังหมกหมุ่นอยู่อย่างอุตลุดและไม่คิดแก่ชีวิต” อีก
ตอนหนึ่ง “ข้าพเจ้าขออธิษฐานให้ได้กลับมาอ่านข้อเขียนนี้อีก
เมื่อ ๒๐ ปีไปแล้ว และขอให้การอ่านครั้งนั้น ได้เกิดความรู้สึก
ดังเช่นที่มึความรู้สึกในขณะนั้นเกิด” (หนังสืองานศพ หน้า ๓๑๘
และ ๓๒๑) อนิจจา โทมัส คิมทอง ไม่ได้มีโอกาสดัง ๒๐ ปี
ที่จะกลับมาอ่านความหมายแห่งอุดมคติของตน

ลักษณะของอุดมคติอีกประการหนึ่งคือ อุดมคติเป็นเรื่อง
เฉพาะตัว ความเชื่อมั่นเป็นเรื่องที่แต่ละคนจะต้องคิดเอาเอง
จากคำสั่งสอนของพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และคำสอนทนายเสนา
ระหว่างเพื่อนฝูง คำเหล่านี้แต่ละคนเก็บมาร้อยกรอง ผสมผสาน
ขึ้น เมื่อใจของคนย่อมแตกต่างกันไป ก็ไม่น่าแปลกประหลาด
อะไร ที่อุดมคติของคนที่เราชมว่าดีด้วยกันนั้น อาจจะแตกต่างกัน
กันออกไป บางครั้งคนกลุ่มหนึ่งอาจจะมีหลักการเฉพาะเรื่อง
ตรงกัน เช่น มีความคิดทางด้านการปกครองตรงกัน เมื่อมีใจ

ตรงกันเช่นนั้น ก็จัดได้ว่ามีอุดมคติสอดคล้องกันเฉพาะเรื่อง แต่เมื่อมีนักปราชญ์บางท่านถกอภิปรายกันในเรื่อง 'อุดมคติของชาติ' หรือ 'อุดมการณ์ของชาติไทย' ความที่ผมเชื่อว่า อุดมคติเป็นของส่วนตัว และความที่ผมเคยเห็นมาในอดีตและปัจจุบันว่า ได้มีผู้พยายามใช้ลัทธิเผด็จการ ไม่ว่าจะทางซ้ายหรือทางขวา บังคับให้คนในชาติคิดและปฏิบัติเหมือน ๆ กันอย่างเดียวกันเป็นเอกฉันท์ ย่อมชวนให้ผมรู้สึกเสียวสยองในอันตรายแห่งการกำหนดให้ชาติไทยมีอุดมการณ์ขึ้นเป็นอย่างเดียวกันหมด เป็นเรื่องที่เป็นจริงไปไม่ได้ และเป็นเรื่องที่สมมติขึ้นเพื่อทำลายล้างอุดมคติของปัจเจกชน จึงเป็นเรื่องอันตราย

สรุปความได้ว่า อุดมคติดีมีลักษณะดังนี้

๑. เป็นหลักการที่เรายึดมั่นประจำใจและนำไปปฏิบัติ
๒. เป็นหลักการที่ต้องตั้งมั่นอยู่บนรากฐานแห่งธรรมะ เพื่อเกื้อกูลมหาชน
๓. เป็นหลักการที่จะต้องคอยทบทวนอมให้แข็งแรงอยู่เสมอด้วยความไม่ประมาท
๔. เป็นหลักการที่อยู่ในใจของแต่ละคน และอุดมคติของแต่ละคน อาจจะแตกต่างกันได้

กำเนิดของอุดมคติและอุปสรรคต่อความเจริญของอุดมคติ

อุดมคติเป็นเรื่องของความคิดอันเกิดจากสมองอันประเสริฐของมนุษย์ และความคิดของมนุษย์นั้น ธรรมชาติสร้างมาให้ผิด

แตกต่างกัน ตามสภาพที่ 'นานาชาติ' แต่สังคมต่างๆ ตั้งแต่สมัยโบราณ วิวัฒนามาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็นสังคมประเภทใด ย่อมเป็นสังคมที่เกรงกลัวต่ออันตรายทั้งภายในและภายนอกสังคมนั้น มนุษย์ในสมัยหินที่อยู่กันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ย่อมเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายจากสัตว์และมนุษย์กลุ่มอื่น ในสังคมปัจจุบันที่เรียกกันว่า 'เจริญ' แล้ว ก็ยังต้องเป็นห่วงถึงความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นสังคมสมัยใด ที่จะหาวิธีป้องกันภัย และเสริมสร้างความสามัคคีผูกมัดกันให้กระชับ วิธีเหล่านี้มีออกมาหลายรูปแบบ ที่เราเห็นกันบ่อย ๆ ในสังคมไทยคือจารีตประเพณี หรือจะเรียกให้สละสลวยยิ่งขึ้นก็เรียกว่า ขนบธรรมเนียมอันดีงาม ซึ่งบางทีก็ไม่ได้เห็นว่ามีดีงามอย่างไร

จารีตประเพณีนั้นเป็นเครื่องคุ้มกันความปลอดภัยของสังคมก็จริง แต่อีกนัยหนึ่ง จารีตประเพณีนั้นเองเป็นโซ่ตรวนผูกตรึงบุคคลแต่ละคนในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติเหมือน ๆ กับคนอื่นด้านหนึ่งเป็นการประกันภัย แต่อีกด้านหนึ่งเป็นอาวุธบั่นทอนเสรีภาพส่วนบุคคล ข้อที่ร้ายก็คือ สภาพของสังคมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงแปรผันอยู่ตลอดเวลา แต่ขนบธรรมเนียมมักจะไม่เปลี่ยน ในกรณีเช่นนี้ลักษณะบีบคั้นของขนบธรรมเนียมย่อมรุนแรง

แรงขึ้น และลักษณะการประกัณภัยบางครั้งแทบจะไม่เหลืออยู่เลย ยิ่งถ้าสมาชิกส่วนมากของสังคมประพฤตินิยมเอียงไปในทางอธรรมมากขึ้น ในกรณีนี้ผู้หนึ่งผู้ใดใช้ความคิดจะปรับตนเองให้เข้าสู่ทางธรรม หรือปรับปรุงสังคมให้หันไปในวิถีแห่งธรรม ผู้หนึ่งมักถูกสังคมดูหมิ่นเหยียดหยันว่าเป็นคนนอกกริต เดียรติ (ซึ่งในภาษาไทยปัจจุบัน แปลว่า คอมมิวนิสต์)

เสรีภาพเป็นเนื้อดิน อากาศ และปุ๋ย ที่จะทำให้พฤษชาติแห่งความคิดเจริญเติบโตใหญ่ขึ้นได้ และเมื่อความคิดนำไปสู่อุดมคติ อุดมคติจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อบุคคลในสังคมสามารถใช้ความคิดอย่างเสรี ปราศจากพันธนาการของจารีตประเพณี หรืออิกนัยหนึ่ง เราต้องสนับสนุนให้มนุษย์แต่ละคนใช้ความคิดอย่างมีเสรีภาพชนิดที่ไม่ต้องพึ่งหวาดหวั่นว่าจะเป็นความคิดนอกหล่นนอกทาง นั่นแหละจึงจะเป็นการสนับสนุนอุดมคติให้ถือกำเนิดได้ แม่น้ำลำห้วยยังเปลี่ยนแนวเดินได้ สมอมนุษย์อันประเสริฐจะแหวกแนวบ้างมิได้หรือ ในเมื่อไม่เป็นพิษไม่เป็นภัยต่อสังคม ยกตัวอย่างเช่น ถ้าหนุ่มสาวสมัยนี้จะคิดแต่งงานกันโดยไม่ต้องวิ่งไปหาฤกษ์ยามจากพระ ที่ไม่น่าจะเรียกว่าเป็นพุทธสาวก ก็มักจะถูกกล่าวหาว่าละทิ้งขนบธรรมเนียม ประเพณีไทยอันดีงาม ทำไมเขาจะทำได้ พระพุทธองค์ท่านยังทรงยืนยันว่า

“นภขตุต์ ปฐิมา เนนตํ อตุโธ พาลํ อุปจุจตา
อตุโก อตุอสุส นภขตุต์ ก็ การิสุสนติ ตารกา

คนโง่มีวหาฤกษ์ยามอยู่ ผลประโยชน์ของเขาเสียไป ก็เมื่อผล
ประโยชน์เป็นฤกษ์ดีอยู่ในตัวแล้ว ดวงดาวทั้งหลายจักทำอะไร
ได้”

ในสังคมไทย ถ้าใครตาไม่บอดด้วยอวิชชา ก็คงจะมองเห็น
ได้ชัดว่า คู่บ่าวสาวที่แต่งงานต้องตามขนบธรรมเนียมไทย โดย
มีงานมงคลในฤกษ์ยามที่พิเศษนั้น มีอยู่มากคู่ที่แตกแยกกัน อยู่
ร่วมกันด้วยความทุกข์ และปราศจากความเจริญทั้งทางกายและใจ

ในเรื่อง ‘เดินตามสังคมสุนัขกัด’ โกมล คีมทอง ได้
เขียนไว้ว่า “ข้าพเจ้าเคยรู้สึกขัดเคืองเสมอมา เมื่อถูกต่อว่า ว่า
ทำอะไรไม่รู้จักดูและตามสังคม คำต่อว่านั้นฟังในความหมาย
เป็นประหนึ่งว่าข้าพเจ้านอกวิธ เป็นคนร้น และหัวแข็ง และ
ที่ไม่ค่อยชอบกันนัก ก็มักอุปโลกให้ข้าพเจ้าเป็นพวกทำเด่น ทำ
แปลก อะไรเทือกนั้นไป.....อดมาคิดไม่ได้ว่า ที่ถูกที่ควรนั้น
คืออะไร การกระทำโดยสักแต่ว่าตามเขาไปนั้นให้อานิสงส์เพียง
พอแล้วหรือ และการร้นเชืออยู่แต่ตนเองคิดนั้นให้ผลคืออะไร”
(จารุสัมพันธ์ ฉบับปีการศึกษา ๒๕๑๒ ในหนังสืองานศพ
หน้า ๓๓๒-๓๓๓) ในอีกแห่งหนึ่ง “ใจหนึ่งผมอยากให้คน

ไทย สังคมไทย ดำรงความเป็นไทยอยู่อย่างนี้ ใครเขาจะเปลี่ยนแปลงกันอย่างไรก็ช่างเขา แต่มาคิดดูในบางลักษณะ บางแง่ของเราก็เหลือรับได้ทีเดียว” (ผู้น้อยค่อยกับประนมกร หนังสืองานศพหน้า ๓๔๕)

เสรีภาพสร้างความเจริญให้แก่ความคิดของมนุษย์ ได้ฉันทิ
การใช้เสรีภาพในการคิดย่อมช่วยให้เกิดอุดมคติในสมาชิกแห่ง
สังคมนั้นๆ และอุดมคติของสมาชิกต่าง ๆ ในสังคมซึ่งจะมี
ความแตกต่างกันไปหลาย ๆ กระแสนั้น ย่อมจะทำให้สังคมนั้น
เจริญมั่งคั่งดีกว่า ‘อุดมการณ์’ อันหนึ่งอันเดียวของสังคม

เราท่านมักจะได้ยินเสมอว่า ‘อุดมคติกินไม่ได้’ กันปาก
นัก อยากจะตอบเสียเหลือเกินว่า ใครเล่าจะบ้าพอที่จะกินอุดมคติ
หรือมิฉะนั้นก็มีผู้กล่าวว่า “ไอ้ที่คุณคิดจะทำนั้นมันเป็นอุดมคติ
แต่ปฏิบัติไม่ได้” ต้องตอบว่า สิ่งที่ดีนั้นปฏิบัติยากไม่ใช่ปฏิบัติ
ไม่ได้ ต้องพยายามปฏิบัติให้ได้ สิ่งทีเล่นนั้นจะปฏิบัติให้ง่ายสัก
ปานใดก็ดีขึ้นไม่ได้ ถ้าเผชิญเราสนใจในการเมือง จะก่อ
พรรคการเมืองชนิดที่มีอุดมคติ ก็ต้องเลือกระหว่างอุดมคติชนิด
ที่มีพวกน้อย กับอำนาจอันอาจจะเกิดจากการมีพวกมากโดยละ
ทิ้งอุดมคติ บ้านเมืองและประชาธิปไตยก็แหลกเหลว หรือใน

ทางเศรษฐกิจ เราต้องการให้เกิดความยุติธรรมในสังคมขึ้นใน
ด้านการกระจายรายได้และทรัพย์สิน ให้ทั่วถึงกันในหมู่คนร่วม
ชาติเดียวกัน ก็มีผู้ตำหนิว่าเราเป็นนักอุดมคติ โดยหมายจะให้
รู้สึกว่ เขาบริภาษเรา ครั้นเราไม่รู้สึกเจ็บแค้น กลับพาข้อ
คิดว่เขาสรรเสริญเรา เขาก็เติมต่อไปว่เราเป็นนักอุดมคติ
เอียงซ้าย หรือจะให้เจ็บจริง ๆ ก็กล่าวว่ เป็นนักอุดมคติ
แดง....ผลก็คือเหมือนถูกมดกัด

รัลฟ วัลโด เอเมอร์สัน นักปราชญ์อเมริกัน มีคำตอบ
 เรื่องเหล่านี้อย่างไรเพราะเมื่อกล่าวถึงอุดมคติแห่งผู้ใฝ่ในวิชา ผม
 ขออนุญาตนำมาเสนอไว้ดังนี้ “อันความยั่วยวนมายาแห่งโลก
 เรานี้แหละ ที่ทำให้เราเกิดความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีผู้เคร่ง
 ในการเรียน เป็นสมณแห่งวิทยา และผู้รักเรียนนั่นเอง ก็มีหน้า
 ที่และสิทธิที่จะบังคับโลกให้เดินตามตนมิใช่ตนเดินตามโลก จง
 น้อมรับเอาธรรมอันขยายผลอยู่แล้ว ในของทุกสิ่งประกอบ
 ขึ้นเป็นธรรมชาติ จงช่วยเป็นต้นให้ธรรมชาติได้กล่าวมธุรสกล่อม
 ใจมนุษย์ และจงแสดงให้โลกอันโง่เขลาเล็งเห็นเสียที่ว่าวิชา
 ความรู้^๕ประเสริฐเพียงใด เมื่อเราได้เห็นอยู่ดำตาแล้วว่า กาล
 สมัยของเรานี้มีบาปอยู่หนาแน่น และบ้านเมืองของเรานี้มีความ
 เท็จ ความชั่วดาษดื่นอยู่ ก็ขอให้เราทั้งหลายจงเข้าสู่ความร่มเย็น

แห่งวิชา และแสวงหาความรู้ ซึ่งใคร ๆ เขาได้ละเลยเสียแล้ว
ถึงแสงแห่งวิชานั้นจะริบหรี่ ก็จงพอใจเถิด เพราะแม้จะเป็นสิ่ง
เล็กน้อย ก็ยังเป็นของ ๆ เราจริง ๆ จมูกงุ่นง่านแล้วกันอีกต่อไป
อย่าได้ท้อถอย อย่าได้ทะนงจนถึงกับวางมือจากการค้นคว้า
หาความรู้ อย่าเชื่อถือในความคิดของท่านจนงมงาย และก็อย่า
หลงลืมผู้อื่นโดยไม่พิจารณาถึงเหตุผล ท่านมีสิทธิที่จะเดินทาง
ข้ามทะเลทรายไปสู่วิชา ถึงจะเป็นทะเลทรายทุรกันดาร ก็มีดวง
คาราส่องแสงอยู่แพรวพราว และเหตุไฉนเล่า ท่านจึงจะสละ
สิทธิอันของท่านเสีย ไปชิงสุกก่อนห่าม โดยเห็นแก่ความ
สำราญ ที่ดินสัก ๑ แปลง บ้านสัก ๑ หลัง และยุงข้าวสัก ๑ ยุง
วิชาเองก็มีหลังคา มีฟูก ที่นอน มีอาหาร ไว้ต้อนรับท่าน

จงบำเพ็ญตนให้เป็นผู้จำเป็นแก่โลก มนุษยชาติก็จะนำ
อาหารมาสู่ท่านเอง แม้จะให้ไม่ถึงยุงถึงฉาง แต่ก็เพียงพอ
ชนิดที่ไม่ลบถ่วงบุญคุณของท่านที่ทำได้แก่มนุษยชาติ ไม่ลบถ่วง
ความรักใคร่นิยมของคนทั้งหลาย และไม่ลบถ่วงสิทธิของท่านที่
มีอยู่ต่อศิลป ต่อธรรมชาติ และต่อความหวังของมนุษย์” (สุนทร
พจน์ ณ คาร์ทมัธคอลเลจ ถอดความและเรียบเรียง ใน คำพูด
และข้อเขียน ของป๋วย อึ๊งภากรณ์ หน้า ๓๐๖-๓๐๗)

ท่านทั้งหลายที่เป็นเพื่อนร่วมใจ ผมขอเชิญชวนให้เราทั้งหลายสะกดใจภาวนา ขอให้คุณธรรมและอุมมคติของ โกลด คีมทอง จงเจริญ อุมมคติจงเจริญ

ถาม อยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่าขณะนี้คนไทยมีอุมมคติอย่างไรบ้าง

ตอบ อันนี้พูดยาก ระหว่างที่ผมไม่อยู่ประเทศไทยสองปีเศษมานี้ พอกลับมา รู้สึกว่าคนไทยเราชักโกหกเก่ง เวลาพูดไป ไม่รู้ว่าพูดจริงหรือเล่น จนกระทั่งคนอย่างผมพูดจริงก็ไม่มีใครเชื่อ เพราะฉะนั้นจะให้แยกแยะออกไปว่าใครมีอุมมคติอย่างไร เห็นทีลำบาก ข้อควรคำนึงก็คือว่า อุมมคติที่ว่านั้นตั้งขึ้นตามหลักธรรมหรือไม่ เขาอาจมีเป้าหมายที่มีแต่คำพูด นักการเมืองบางท่านอาจมีเป้าหมายที่จะพยายามที่จะมีอำนาจ

ถาม อุมมคติของเด็กและผู้ใหญ่มักขัดกัน ในกรณีนี้ควรหาทางประนีประนอมอย่างไร

ตอบ ในกรณีนี้ บางอย่างก็ประนีประนอมได้ บางอย่างก็ประนีประนอมไม่ได้ สมมุติว่าอุมมคติในทางการเมืองในการเลือกตั้ง เด็กอย่างนักศึกษาอาจเห็นว่าควรมีการเลือกตั้งโดยบริสุทธิ์ แต่นักการเมืองพยายามทำทุกอย่างเพื่อเป้าหมายที่จะได้อำนาจ เพราะฉะนั้น จะบริสุทธิ์

หรือไม่ จะไม่อยู่ในสายตาของเขา ในกรณีนี้ ผมเห็นว่าประนีประนอมกันไม่ได้

ในตัวอย่างของเรื่องฤกษ์ยามในการมงคลสมรส เด็กเจ้าบ่าวเจ้าสาวอาจมีความคิดที่จะเป็นอิสระ ไม่ต้องการหาฤกษ์ยาม เอาเรื่องของการสมรสที่มีสุขได้จริงๆ แทนที่จะเอาเรื่องที่เป็นเปลือกนอกมากำหนดถึง เช่น เรื่องฤกษ์ ถ้าหากผู้ใหญ่บิดามารดาฝ่ายบ่าวสาวยืนยันว่าต้องทำพิธีให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมของไทย เรื่องอย่างนี้บางทีอาจประนีประนอมได้ แต่ในการประนีประนอม ในฐานะที่ผมเป็นคนกลาง ผมก็จะต้องโน้มเข้าหากันทั้งสองฝ่าย

ถ้าพูดถึงสภาวะสังคมโดยทั่วไป ผู้ใหญ่และเด็กแตกแยกกันไปทุกที ฝ่ายผู้ใหญ่ก็ยึดมั่นอยู่ใน ร.ศ. ๑๑๒ ฝ่ายเด็กก็ไปคนละยุค ในกรณีนี้ผมเห็นว่าเป็นความคิดของผู้ใหญ่มากกว่า ในเมื่อตนมีโอกาสดูเห็นโลกมากกว่า ควรจะรู้เรื่องการแปรผันของโลกมากกว่า ส่วนเด็กไม่เคยรู้เรื่องเลย หรือมีประสบการณ์น้อยกว่า ถ้าจะพูดถึงความเปลี่ยนแปลงของโลก เมื่อผมจากกรุงเทพ ฯ ไปเมื่อ ๒ ปีก่อน นักศึกษารวมศาสตร์ไม่ได้แต่งตัว

เหมือนเดิมนี่ โลกก็เปลี่ยนไป เพราะฉะนั้น จะถือ
ทศนะเก่าไม่ได้ แต่แน่ละ การเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง
ไม่ใช่ของดี ถ้าหากมีวิธีประนีประนอมระหว่างเด็กกับ
ผู้ใหญ่ได้ก็ควรทำ แต่ความรับผิดชอบอยู่ที่ผู้ใหญ่

ถาม เมื่อเมืองไทยกำลังมีเหตุการณ์วันวายเมื่อ ๑๔ ตุลาคม อาจารย์
ได้เล็งเห็นไปก่อน แต่หลังจากได้มีการจัดตั้งรัฐบาลเสร็จแล้ว
อาจารย์ก็เอาความมาสอด อาจารย์พยายามพูดเลียง ไม่เคยพูด
มาตรงๆ ว่าจะเห็นหัวหน้าพรรคหรือไม่ ผมอยากให้อาจารย์พูด
ตรงๆ ว่าอยากจะเป็นหรือไม่

ตอบ ผมไม่เคยพูดเลียง ๆ ผมพูดมาตรง ๆ ว่าไม่เป็นแน่ ผม
พูดมา ๓-๔ หนแล้วว่าไม่เอาแน่ เมื่อกลับมาจากเมือง
นอก มาเมื่อเดือนธันวาคมก็ให้สัมภาษณ์ไปครั้งหนึ่ง
แล้ว และเมื่อมกราคม กลับมาอีก หนึ่งสัปดาห์ก็
สัมภาษณ์อีก ผมบอกว่าผมไม่เอาแน่ทั้งสองหน และ
มาถามอีก ผมก็บอกว่าไม่เอาแน่ ไม่เคยพูดเลยว่าบอก
ให้เป็นกเป็น

ผมว่าเรากำลังพูดถึงเรื่องอุดมคติ ไม่ได้มาซักผม
ส่วนที่เห็นว่าผมเลียงอันตราย และเอาความมาสอด ผม
ไม่จำเป็นต้องตอบ คุณจะคิดอย่างไรแล้วแต่คุณ แต่
ถ้าถามผมว่า ผมมีอุดมคติอย่างไรพอตอบได้ ก็อะไร

ที่เป็นเรื่องของความคิด ความงาม ความจริง จะต้อง
ยึดถือไว้ และไม่จำเป็นต้องให้ชนบทรหมนิยมมาบีบคั้น
ชนบทรหมนิยมอะไรที่ดี เราก็คือรับ ถ้าไม่ดี เราก็คือไม่รับ

ถาม อยากเรียนถามท่านว่า อุดมการณ์ทางการเมืองของท่านอาจารย์
มีอย่างไร

ตอบ เราต้องพยายามรักษาผลประโยชน์ของคนส่วนรวมของ
ชาติ จะเรียกว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือโซเชี่ยลลิสม์ หรือ
แคปปิตอลลิสม์ หรืออะไรก็แล้วแต่ แต่เป็นอุดมคติ การ
นำไปสู่อุดมคตินั้นจำเป็นต้องมีสิ่งที่มันเป็นเครื่องมือ คือ
เสรีภาพของแต่ละคน ทั้งการพูด การเขียน การคิด
การตั้งสมาคม เสรีภาพในการที่ประชาชนจะตั้งผู้แทน
ราษฎรขึ้นไปเพื่อควบคุมและจัดตั้งรัฐบาล

ในลัทธิเศรษฐกิจบางลัทธิ เช่น โซเชี่ยล เดโมแครต
หรือ โซเชี่ยลลิสม์ ซึ่งมักมีคนอ้างว่าผมนิยมอยู่ จริงอยู่
อาจมีจุดมุ่งหมายตรงกัน คือถือประโยชน์ของประชาชน
เป็นใหญ่ แต่วิธีการของผมเห็นว่า เมืองไทยยังไม่
สามารถไปสู่การกระทำอันนั้นได้ เนื่องด้วยวิธีการจะนำ
สังคมนิยมมาสู่เมืองไทย จำเป็นต้องอาศัยระบบราชการ
ที่มีประสิทธิภาพ เพราะเหตุว่าโซเชี่ยลลิสม์หมายถึงว่า
รัฐบาลทำหลาย ๆ อย่างเพื่อประชาชน ผมเห็นด้วยใน

หลักการแต่เห็นว่าขณะนี้ยังทำไม่ได้ เพราะระบบราชการยังไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะเป็นเครื่องมือรัฐบาลในลักษณะนั้น เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ผมเห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดในการเมืองไทย คือเสรีภาพของประชาชน และต่อไปก็สุดแท้แต่ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงจะพิจารณาเอาว่าจะไปทางซ้ายหรือทางขวา หรือจะผสมทั้งซ้ายและขวา ในระหว่างนั้นก็พยายามแก้ไขระบบราชการให้ดีขึ้น

ถาม ผมสนใจข้อคิดเห็นของอาจารย์ที่ว่ารัฐธรรมนูญใหม่ควรเป็นประชาตติของราษฎร ท่านอาจารย์คิดว่าเรื่องนั้นพอจะเป็นไปได้ตามที่อาจารย์คาดไว้หรือมีอุปสรรคอะไรบ้าง

ตอบ ในระหว่างนี้ผมพยายามร่างรัฐธรรมนูญการปกครองชั่วคราว แก้ไขฉบับ ๒๕๑๕ เพื่อที่จะเปิดช่องให้มีประชาตติ แล้วเอาไปให้เพื่อนที่เป็นนักกฎหมายดู บางท่านก็บอกว่าทำได้ บางท่านก็บอกว่าทำไม่ได้ เหตุผลที่ร่างเพราะแต่ละครั้งที่เรามีรัฐธรรมนูญ เราไม่เคยปรึกษาราษฎรเลย คณะราษฎรในปี ๒๔๗๕ เองก็ไม่ใช้ตัวแทนราษฎรที่แท้จริง เพราะฉะนั้นราษฎรจึงไม่มีความสนใจในรัฐธรรมนูญ ถ้าเราปรึกษาเรื่องนี้กับราษฎรเสียที ก็จะทำให้ประชาชนเห็นว่า รัฐธรรมนูญนี้เป็นของเรา อย่าง

น้อยผู้ใหญ่ทางกรุงเทพฯ ก็ยังมาปรึกษาเรา อย่างน้อย
ก็เป็นข้อผูกพันให้เป็นประเพณีอันดีสำหรับรัฐธรรมนูญ
ต่อไป แต่ในเวลานี้ถ้าพูดแล้วก็มีโอกาสที่จะเป็นไปได้

๕๐-๕๐

ถาม อาจารย์มีอุดมคติทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอย่างไร

ตอบ อุดมคติที่ผมได้กล่าวมา ถ้าพูดถึงในเรื่องนามธรรมที่
ผมคิดไว้ในใจคือ อะไรดี อะไรงาม อะไรจริง เราควร
ส่งเสริมในทางด้านการเมือง คือเสรีภาพและประชาธิปไตย
ตามที่ผมเสนอให้ลงประชามติ และให้มีสภาเดียว
การที่เห็นว่าแต่ละคนที่จะสมัคร ส.ส. ควรมีสติที่จะเข้า
พรรคหรือไม่เข้าพรรคก็ได้ ทั้งหมดนี้เป็นอุดมคติที่ว่า
เสรีภาพและประชาธิปไตย

ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ รู้สึกว่าอะไรที่เป็นประโยชน์
ต่อคนหมู่มาก ควรกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผมเชื่อ
ในอุดมคติของท่านประธานาธิบดี รัมอน แมกไซไซ
ที่ว่า “ใครเกิดมามีน้อย กฎหมายควรอำนวยให้มาก”
หมายความว่าคนที่เกิดมาแล้วยากจน พากิจ หรือ อาภัพ
ไม่ได้ร่ำเรียนชั้นสูง ควรมีสติที่จะเรียกร้องความยุติ
ธรรมในสังคมให้ได้ เป็นหน้าที่ของพวกเราที่มีวิทย

ฐานะสูงกว่า มีโชควาสนากว่า ที่จะรับใช้ ควรถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรง

ก้านสังคม ถือเสรีภาพส่วนบุคคล ขนบธรรมเนียมประเพณีบางครั้งบีบคั้นเสรีภาพส่วนบุคคล จนกระทั่งบางครั้งจะทำอะไรก็จะต้องทำแบบอย่างเดียวกันหมด

ถาม ใครเรียนถามปัญหาปรัชญาว่า ถ้ากล่าวที่ว่าคนเราทำความดีเพราะหวังผลดีตอบแทน ไม่มีใครทำดีเพราะสิ่งนั้นเป็นความดี ถ้ากล่าววนดูประหนึ่งว่า บุคคลพวกแรกทำความดีเพราะต้องการความดีตอบแทนนั้นเป็นผู้ที่ไม่น่าหนักแน่นกว่าผู้ทำความดีเพราะสิ่งนั้นเป็นความดี แต่ถ้าผลตอบแทนไม่ใช่ผลตอบแทนเฉพาะตัว คือตอบแทนส่วนรวมแล้ว คนที่ทำความดีเพราะหวังความดีตอบแทน คงมีน้ำหนักแห่งความดีมากกว่า ใครเรียนถามความคิดเห็นของอาจารย์ในเรื่องนี้

ตอบ เรื่องนี้เป็นเรื่องระหว่างคนมีอุทมคติ และไม่มีอุทมคติ คนที่ทำความดีด้วยเหตุผลที่รู้สึกว่าเป็นสิ่งดีแล้วทำ เป็นคนที่ยึดมั่นในอุทมคติ คนที่ทำความดีเพราะเห็นว่าเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช่ประโยชน์ส่วนตัวไม่ทำ ในกรณีนี้ ไม่ว่าดีแค่ไหนก็ไม่ทำ หรือไม่ก็ทำ อันนี้ไม่ใช่อุทมคติแน่ แน่ละในโลกนี้บางทีก็มีความยุติธรรม บางทีก็ไม่มี คนที่มีอุทมคติอาจถูกเหยียดหยัน ส่วนคนไม่มีอุทมคติเหยียบย่ำอุทมคติ อาจจะได้ลาภยศมาก แต่นั่น

ไม่ได้หมายความว่า เราจะจำกัดความว่าอย่างไรดี แตกต่างจากที่เราได้ทำ

ถาม ในขณะที่คนไทยส่วนหนึ่งอยู่ในป่า และส่วนที่อยู่ในเมืองกำลังจะจับอาวุธเข้าประหัตประหารกัน ผมคิดว่าไม่มีใครอยู่เบื่องหลัง เราควรจะปรับอคติของทั้งสองฝ่ายเขาหากันหรือไม่ และถ้าจะปรับ จะปรับอย่างไร

ตอบ คนไทยจะมีสิทธิทางการเมืองต่างกัน จนกระทั่งฆ่าฟันกัน และที่ร้ายกว่านั้นราษฎรชายแดนยังถูกลูกหลงทั้งซ้ายและขวา เช่นกรณีบ้านนาทราย ผมว่ายังมีอีกหลายแห่งไม่เฉพาะนาทราย ทางฝ่ายคอมมิวนิสต์บอกว่าคนในนาทรายเป็นสายตำรวจ ทหาร ส่วนตำรวจทหารก็บอกว่าคนในนาทรายเป็นสายให้คอมมิวนิสต์ ซึ่งอาจจะเป็นจริงทั้งคู่ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ ราษฎรที่จะหากินโดยสุจริต โคนขวานทั้งซ้ายและขวา ผลเสียหายเกิดแก่ราษฎร อันนี้เป็นตัวอย่าง

ผมเห็นว่าอะไรในโลกนี้ขัดขวางกันถึงขนาดตีฟันกันนั้น ถึงอย่างไรก็ยังหาวิธีสงบได้ จะเห็นว่าแม้แต่สงครามโลกครั้งที่ ๑ และ ๒ ไป ๆ มา ๆ ก็ต้องสงบไม่ว่าจะเกิดเหตุอะไร ถ้าแต่ละฝ่ายไม่ยอมหันหน้าเข้าเจรจากัน เช่นนี้จะเกิดผลร้ายแก่ทั้งสองฝ่ายตลอดไป

ผมจึงเห็นว่าในเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว
ซึ่งเดิมไม่ว่าอะไร เราจะใช้กำลังเข้าปราบปราม ซึ่งผม
เห็นว่าไม่ถูกต้อง บางอย่างเราน่าจะใช้วิธีป้องกัน บาง
อย่างถึงต้องใช้วิธีแก้ไข ก็ไม่ใช่ด้วยวิธีใช้อาวุธอย่าง
เดียว การปราบปรามด้วยอาวุธอาจจำเป็นในบางขณะ
แต่ส่วนใหญ่แล้วควรหลีกเลี่ยง

ในเมื่อเปลี่ยนการปกครอง และรัฐบาลในระบบนี้
ก็มีพลเรือนเป็นนายก รองนายกและรัฐมนตรีเป็นส่วน
ใหญ่ ควรที่จะพยายามเจรจาหาวิถีทางสงบศึก ประนี
ประนอมด้วยกันทั้งสองฝ่าย แม้จะไม่มีหวังที่จะทำให้
ฝ่ายที่เป็นคอมมิวนิสต์จริง ๆ หันมาเจรจาได้ แต่อย่าง
น้อย อย่าลืมว่าคนที่เราเรียกว่าผู้ก่อการร้ายส่วนใหญ่
ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ อันนี้รัฐบาลเก่าก็ยอมรับว่าได้เคย
กล่าวเกินความจริงไป ถึงเรียกว่าเป็นผู้ก่อการร้ายคอม
มิวนิสต์ การที่รัฐบาลจะเปิดเจรจาแทนที่จะยิงกัน คงจะ
เป็นไปได้ อย่างน้อยคนที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ก็จะออกมา
จากป่า ส่วนที่เป็นคอมมิวนิสต์จริง ๆ เราอาจใช้นโยบาย
ต่างประเทศอีกทางหนึ่ง โดยสืบว่าอาวุธเขาได้มาจาก
ไหน ซึ่งเราก็รู้กันอยู่แล้ว และเมื่ออาวุธมาจากต่าง

ประเทศ เราจะมีการเจรจากับประเทศที่ช่วยอบรมเขา
ส่งอาวุธให้เขา ซึ่งก็คงจะพอเจรจากันได้ ไม่ทราบว่ามี
ท่าน^๕หลายจะเห็นด้วยกับผมหรือไม่ในเรื่องข้อเท็จจริง
เข้าใจว่าเมื่อเปลี่ยนรัฐบาลแล้ว การโจมตีของคอมมิวนิสต์
เบาลงไป วิทยุซึ่งเป็นปรปักษ์ก็เสียงเบาลง แต่
เนื่องจากเราไม่ได้เปิดเจรจาในตอนนั้น ตอนหลังเลย
รุนแรงขึ้นทุกที แน่ละเมื่อตำรวจทหารเราต้องตายไป
คนหนึ่ง ทหารตำรวจที่เป็นเพื่อนก็เจ็บแค้น เราก็
ออกปราบปรามกวาดล้างเมื่อคนในป่าถูกยิง เขาก็เจ็บ
แค้น อันนี้ไม่มีทางสิ้นสุดผมอยากจะให้แต่ละคนแสดง
ความเห็น ว่า เราจะแก้ไขอย่างไร เสนอวิธีการขึ้นมา
ไม่ใช่แต่เฉพาะรัฐบาล เรื่องนี้เป็นปัญหาที่ไม่น่าทิ้งไว้
หรือใช้วิธีทางทหารแก้ไข

ถาม อยากทราบความเห็นของอาจารย์ในการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์
ในไทย

ตอบ อันนี้รู้สึกเป็นปัญหาใหญ่ ผมเห็นว่าควรมีการเปิดโอกาส
ให้คอมมิวนิสต์ตั้งพรรคโดยอิสระ เราไม่ไว้วางใจคอมมิวนิสต์
ผมก็ไม่ไว้วางใจ เราไม่ต้องกลัวว่าพรรคคอมมิวนิสต์
จะเข้าสภาเมื่อเขามาหาเสียง ลองถามเขาว่า เขามีที่ท่า

ต่อพระมหากษัตริย์อย่างไร ให้เขาตอบในข้อนี้ถ้าเขา
กล่าวพอที่จะตอบ ความนิยมในพรรคคอมมิวนิสต์ของ
ไทยก็จะน้อยลงทันที

ถาม อุดมคติของอาจารย์คือเสรีภาพ และผลประโยชน์ของประชาชน
อยากทราบว่ อาจารย์มีวิถทางอย่างไรบ้างที่จะทำประโยชน์ให้
ประชาชน

ตอบ เมื่อผมเป็นข้าราชการกระทรวงการคลัง การที่จะทำ
ประโยชน์ให้คนส่วนใหญ่ ผมพยายามว่า ในการให้มี
การเก็บภาษี พยายามให้เก็บตามคนรวยให้เสียมาก คน
จนให้เสียน้อยตามสัดส่วน ส่วนด้านรายจ่าย ผมพยายาม
ให้สำนักงานประมาณมีบริการแก่ประชาชนมากขึ้น เช่น
การศึกษา จะเห็นได้ว่าสมัยผม งบประมาณด้านการศึกษา
ก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

เวลานี้ผมรู้สึกว่าจะสนใจกับกรรมกรและชาวนา
ผมเห็นว่าการกระทำของรัฐบาลเก่าในเรื่องนี้ไม่ได้ผล
เพราะฉะนั้นเราพยายามหาวิธีใหม่ เหตุผลที่ผมไม่ยอม
รับตำแหน่งทางการเมืองก็คือ ผมรู้สึกว่าการทำงานที่
หน้าที่พัฒนาชนบท และขณะเดียวกันก็ดำเนินงานทาง
การเมืองนอกสังเวียนหมายความว่าสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ

ที่เรียกร่องสิทธิมนุษย กลุ่มที่ส่งเสริมประชาธิปไตย กลุ่ม
พิทักษ์เสรีภาพประชาชน ถ้าผมทำอยู่เช่นนั้น ผมรู้สึกว่
ผมมีช่องทางที่จะป้องกันไม่ให้เกิดวิกฤตการณ์เหตุร้าย
แต่ถ้าผมรับตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่ในรัฐบาล แต่ละใครก็
ย่อมว่าฉันเป็นคน ซื่อสัตย์ แต่ที่จริงแล้วไม่เป็น
เช่นนั้น บางครั้งแม้ว่าเราจะตั้งใจทำอะไรก็ตาม แต่ถ้า
เรามีคนที่ใช้ไม่ได้ หรือให้ทำแล้วไม่ทำ ก็จะไม่ได้อผล
เห็นได้จากอาจารย์สัญญา ในขณะที่ ท่านไม่มีเวลามา
คิดอ่านในเรื่องคุณคนให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ ผมไม่ได้
หมายความว่าผมติเตียนตำแหน่งนายกฯ ว่าเป็นตำแหน่ง
ไม่มีเกียรติแท้จริงเป็นหน้าที่สำคัญมาก แต่ใจผมรักจะ
ทำหน้าที่นั้นมากกว่า

ถาม ผมใคร่ถามเกี่ยวกับอุดมคติของอาจารย์ที่ว่า อาจารย์มีความสน
ใจในระบอบสังคมนิยม แต่เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไม่เคยมี
ประเทศใดบรรลุระบอบสังคมนิยมได้โดยสันติวิธีเลย มีอยู่
ประเทศหนึ่งคือ จีน ซึ่งได้พยายามพัฒนารูปแบบด้วยวิธีสันติ
เป็นเวลาถึง ๓ ปี แต่ในที่สุดสังคมนิยมของจีนก็ล้มเหลว จึง
อยากเรียนถามท่านอาจารย์ว่า วิธีการในการใช้สังคมนิยมของ
อาจารย์จะเหมือนจีนหรือไม่

ตอบ ข้อแรกทีเดียว ถ้าผมได้พูดผิดไปขออภัยด้วย ผมไม่
เคยอ้างว่า ผมเป็นนักสังคมนิยม เมื่อครั้งที่ผมอธิบาย

เรื่องนี้ เป้าหมายของผมอาจจะไปตรงกับสังคมนิยมหรือไม่ก็แล้วแต่ แต่ผมรู้สึกว่าจะไม่มีคุณวุฒิที่จะเป็นนักสังคมนิยม เพราะในขณะนี้ผมไม่เห็นที่เราควรยึดการผลิตหรือการพาณิชย์ มาเป็นของรัฐทั้งหมด ด้วยเหตุที่ว่าข้าราชการของเรายังมีมือไม้ไม่พอ ข้อสอง คำว่าสังคมนิยมมีหลายอย่าง รัสเซียก็เรียกว่าโซเชียลลิสม์ เยอรมันเป็นโซเชียล เดโมแครต ก็เป็นโซเชียลลิสม์ อังกฤษพรรคกรรมกรก็เป็นโซเชียลลิสม์ ในโลกนี้มีทั้งโซเชียลลิสม์แก่ โซเชียลลิสม์อ่อน สิ่งที่ผมเข้าใจว่าผู้ถามลืมไปคือ พรรคโซเชียล เดโมแครตในสวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก ใน ๓ ประเทศนี้ เกิดมาโดยวิถีทางรัฐธรรมนูญ มีกษัตริย์เป็นประมุข โซเชียล เดโมแครตในสวีเดนครองเมืองมาแล้วประมาณ ๒๐ กว่าปี เดนมาร์ก นอร์เวย์ก็เช่นเดียวกัน ออสเตรเลีย ซึ่งนายก ฯ เพิ่งมาเยือนเมื่อเร็ว ๆ นี้ก็เป็นพรรคกรรมกร การจะเป็นรัฐบาลก็โดยวิถีทางรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย พร้อมทุกประการ และรับผิดชอบได้เช่นเดียวกัน

จริงอยู่ ตัวอย่างของชิลี เห็นได้ชัดว่า ฝ่ายนายทุน โดยเฉพาะนายทุนต่างประเทศจะต้องพยายามขัดขวาง

ลบล้าง ในชีวิตนี้ ผมรู้พอสมควร มั่นใจยกย่อนมากกว่านี้
คือพรรคของประธานาธิบดีอาเณต์เอง ซึ่งเป็นโซเซีย
ลิสต์นั้น ต้องรวมสมทบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ จึงสนับสนุน
ให้เป็นประธานาธิบดีสำเร็จ

แม้ในประเทศไทย วันหน้า รัฐบาลไทยอาจเป็น
สังคมนิยมได้ โดยไม่ต้องปฏิวัติรัฐประหาร เข้ามาโดย
วิถีทางรัฐธรรมนูญ และเข้ามาโดยมีพระเจ้าอยู่หัวเป็น
ประมุขของประเทศ ไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง
สถาบันพระมหากษัตริย์ ส่วนใหญ่ผู้ที่รู้เรื่องการเมือง
หรือรู้แต่ทำเป็นไม่รู้ พยายามจะบอกว่า ถ้าใครซ้าย นี่
แหละศัตรูในหลวง นี่เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความเกลียด
ชังในเรื่องนี้ แต่พวกเขาก็เรียนรู้ระบอบการเมืองมานาน
ไม่จำเป็นต้องให้เขาหลงได้

ปรากฏการณ์^๕แสดง ณ ดึกเอที มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๕
กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗